SA’D BİN EBİ VAKKAS

- Babası Malik b. Vuheyb'dir. Babasının künyesi Ebî Vakkas olduğu için bu künyeye nispetle İbn Ebî Vakkas olarak çağrılırdı. Rasulullah'ın annesi Zühreoğullarından olduğu için, anne tarafından da nesebi Rasûlüllah ile birleşmektedir. Annesi Hamene binti Süfyan’dır. Sa'd, ilk iman edenlerden biridir.
- Rasulullah bazı sahabilerle otururken Sa'd b. Ebî Vakkas'ın geldiğini görünce yanındakilere şöyle dedi :
- هَذَا خَالِي فَلْيَرَنِي اِمْرِؤٌ خَالَهُ
- *«Bu benim dayımdır. Böyle bir dayısı olan var mı?»*[1]

---

[1] İbn Sa’d, Tabakat.

Müslüman Olması:

- Sa'd, müslüman olduğu gün henüz namazın farz kılınmamış olduğunu ve o zaman on yedi yaşında bulunduğunu söylemektedir.
- Sa'd İbn-i Ebî Vakkas hidayet ve hak davetini kabul ettiğinde, Müslüman erkeklerin üçüncüsü veya dördüncüsü olmuştu. Bununla öğünerek şöyle der dururdu;
- «İslâm'ın üçte biri olarak yedi gün kaldım».
- Rasûlullah, Sa'd'in müslüman oluşuna çok sevinmişti. Çünkü Sa'd'da İslam'a hizmet edecek üstünlük ve mertlik alâmetleri vardı.
- Sa'd, İslam'a girişine sebep olan olayı şöyle anlatır: "Müslüman olmadan önce rüyamda kendimi hiç bir şeyi göremediğim karanlık bir yerde gördüm. Bu arada ay doğdu ve ben onun aydınlığına tabi oldum. Benden önce bu aya kimlerin uymuş olduğuna bakıyordum.

- Onlar, Zeyd b. Harise, Ali b. Ebî Talib ve Ebû Bekir'di. Onlara ne kadar zamandan beri burada olduklarını sorduğumda, onlar; "Bir saat kadardır" dediler.
- Uyandıktan sonra araştırdığımda öğrendim ki, Rasulullah gizlice İslam'a davette bulunmaktadır. Ona Ecyad tepesi taraflarında rastladım ve İslâmı kabul ettim. Benden önce bu kimselerden başkası imân etmemişti"

İmanda Sebatı:

- Sa'd'ın müslüman olduğunu öğrenen annesi, buna çok üzülmüş ve oğlunu atalarının dinine döndürebilmek için çareler aramaya başlamıştı. Sa'd'a, eğer girdiği dinden dönmezse, yemeyip içmeyeceğine dair yemin etti. Sa'd, annesine, bunu yapmamasını, çünkü dininden dönmeyeceğini söyledi. Yeminini uygulamaya koyan annesi, bir zaman sonra açlık ve susuzluktan bayılmıştı.
- Ayıldığında Sa'd ona;
- وَاللهِ لَوْ كَانَتْ لَكِ أَلْفُ نَفْسٍ، فَخَرَجَتْ نَفْسًا نَفْسًا، مَا تَرَكْتُ دِينِي هَذَا لِشَيْءٍ.
- "Senin bin tane canın olsa ve bunları bir bir versen, ben yine de dinimden dönmeyeceğim" dedi.

- Onun kararlılığını gören annesi yemininden vazgeçmek zorunda kaldı.
- Sa'd annesine çok düşkündü ve ona bir zarar gelmesini asla kabul edemezdi. Ancak imanla alakalı bir konuda Rabbine isyan edip başkalarının heva ve heveslerine de tabi olamazdı.
- Kur’an-ı Kerim’de bu konuda şöyle buyurulmaktadır:
- **وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ**

- ***“Bununla beraber eğer, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşmak için seninle uğraşırlarsa, o zaman onlara itaat etme. Dünya işlerinde onlara iyi davran...”***[2]

[2] Lokman, 31/15.

Allah Yolunda Akıtılan İlk Kan:

- Sa'd, Medine'ye hicrete kadar Mekke'de kalmıştır. Dolayısıyla müşrikler tarafından uğradıkları bütün saldırı ve işkencelere diğer müslümanlarla birlikte Mekke dönemi boyunca maruz kalmıştır.
- Bir gün Sa'd arkadaşlarıyla birlikte ibâdet ederlerken müşriklerden bir grup onlara sataşarak İslam'la alay etmişler ve onlara saldırmışlardı. Sa'd eline geçirdiği bir devenin sırt kemiğini alıp müşriklerden birini yaralayarak kanlar içerisinde bırakmıştı. İşte islâm'da Allah için akıtılan ilk kan budur.

Medine’ye Hicreti:

- Sa'd, kardeşi Ümeyr ile Medine'ye hicret ettiği zaman, kan davası yüzünden Mekke'den kaçıp buraya yerleşmiş olan diğer kardeşleri Utbe'nin evinde kalmaya başlamışlardı. Muahat (Muhacir ve Ensar’ın kardeşliği) olayında Rasûlüllah, Sa'd'ı Mus'ab b. Umeyr ile kardeş ilân etmişti. Başka bir rivayete göre de kardeş ilân edildiği kimse Sa'd b. Mu'az'dır.
- Medine'ye hicretle birlikte İslam devlet olmuş ve kendini tehdit eden güçlere karşı askerî faaliyetler başlamıştı. Bu çerçevede Mekke kervanlarına yönelik askerî birlikler (seriyye) sevk ediliyordu. İlk seriyye, Hicretin yedinci ayında Mekke kervanının yolunu kesmek için otuz kişiden oluşan Hz. Hamza komutasındaki seriyyedir. Sa'd da bu ilk askerî birliğe katılanlardandır.
- Bir ay sonra Ubeyde b. Haris komutasında gönderilen seriyye Kureyş kervanıyla karşılaştığında ilk oku Sad b. Ebi Vakkas atarak çatışmayı

başlatmıştı. Mekke'de Allah yolunda ilk kan akıtan kimse olma şerefi Sa'd'a ait olduğu gibi, yine Allah yolunda ilk ok atma şerefi de böylece ona nasip olmuştur. Sa'd (r.a) şöyle demektedir:

- إِنِّي لَأَوَّلُ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ،

- "Araplardan Allah yolunda ilk ok atan kimse benim"

Bedir Savaşı

- Sa'd b. Ebi Vakkas bütün cihad faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmıştır.
- Bedir'de Sa'd ve kardeşi Umeyr'in önemli bir durumları vardı, Umeyr o zaman ergenlik çağına yeni girmiş bir delikanlıydı. Rasulullah harpten önce müslüman ordusunu kontrole çıktığında, Umeyr; Peygamber'in onu görüp yaşının küçüklüğü sebebiyle kabul etmemesinden korktuğu için gizlenmişti ama Rasulullah onu gördü ve kabul etmedi. Umeyr ağlamaya başladı. Bunun üzerine Peygamber ona acıyıp harbe katılmasına izin verdi.
- Sa'd sevinerek yanına geldi. Küçük olduğu için, kılıcının bağını bağlamasına yardım etti. İki kardeş Allah yolunda tam manasıyla dövüşmeye başladılar.

- Çarpışma sona erdiği zaman Sa'd, Medîne'ye tek başına döndü. Umeyr'i Bedir toprağında şehid olarak bırakmıştı.
- Sa'd, Bedir savaşında müşrik süvari birliğinin komutanı olan Sa'id b. el-As'ı öldürüp kılıcını Rasûlullah'a getirmişti. Rasulullah da Zülkife adındaki bu kılıcı ganimetlerin dağıtılışında Sa'd'a verdi.

Uhud Savaşındaki Kahramanlığı

- Uhud savaşında, müşriklerin üstünlüğü ele geçirdiği ve müslümanların paniğe kapılarak dağıldığı esnada Rasulullah'ın yanından ayrılmayıp gövdelerini siper ederek onu korumaya çalışan bir kaç kişiden birisi de Sa'd b. Ebi Vakkas idi. O, cesaretinden hiç bir şey kaybetmeden ok atmaya devam ediyordu. Sa'd ok atmakta mahirdi ve hedefini şaşırmıyordu. Rasulullah ona ok veriyor ve şöyle diyordu:

- اِرْمِ فَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي،

- *At Sa'd! Anam babam sana feda olsun.*[3]

---

[3] Müslim.

Kadisiye Savaşı:

- Rasulullah'ın vefatından sonra Hz. Ebu Bekir’e bey'at eden Sa'd, Hz. Ömer döneminde aktif olarak devlet idaresinde görevler almıştır. Bu dönemde onun en önemli görevlerinden birisi, asrın süper güçlerinden birisi olan İran İmparatorluğunu çökerten Kadisiye ordusunun kumandanlığıdır.
- Bizansa yönelik askerî faaliyetler sürerken, İran topraklarına da seferler yapılıyordu. Hz. Ebû Bekir döneminde İranlıların elinde olan Irak'ın büyük bir bölümü fethedilmişti. Hz. Ömer iş başına geçtiği zaman İran'a karşı kapsamlı ve netice alıcı bir askerî sefer düzenlenmesi için çalışmalara başladı.
- Bu kapsamda Medîne'ye her taraftan akın akın mücahidler gelmeye başladı. Hepsi toplandığı zaman, Hz. Ömer ileri gelenlere büyük orduya kimi komutan tayin edeceğini danıştı. Onlar hep bir ağızdan Sa'd İbn-i

Ebî Vakkas'ı tavsiye ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer sancağı ona teslim etti.

- Büyük ordu Medine'den ayrılacağı zaman Hz. Ömer komutanına şu tavsiyeleri yaptı:
- «Sa'd! Rasulullah'ın dayısı ve sahabîsi denilmesi seni gururlandırmasın. Çünkü Allah, kötülüğü kötülükle silmez. Kötülüğü ancak iyilikle siler.
- Sa'd! Şüphesiz Allah'ın kimseyle akrabalığı yoktur. Ancak Allah'a itaat vardır. İnsanların asîl olanı da olmayanı da, Allah katında eşittir.
- Allah insanların Rabbi'dir. Onlar da Allah'ın kullarıdır. İnsanlar takva ile birbirlerine üstün gelirler. Allah katındakilere Allah'a itaâtla erişirler.
- Namazlarınızı muntazam kılın! Ordunda, günâh işleyen asker bulunmasın! Günâh işleyenleri hemen uzaklaştır! Peygamber'in yaptığı işe bak ve ona sarıl. Çünkü o yapılması gerekli olandır».

- Ordu hedefine doğru hareket etti. Orduda 99 Bedir harbine katılan, 310 küsur Rıdvan bey'atine kadar Rasûlüllah'la sohbet etmek şerefine nail olan, 300 Mekke'nin fethinde Rasûlüllah'la birlikte bulunan ve 700 sahabe çocuğu vardı.
- Sa'd ordusunu Kadisiyye'de topladı. Müslümanlar son gün öldürücü darbeyi vurmaya karar verip düşmanlarını çepeçevre sardılar. Lâ ilahe illallah ve Allahu ekber sesleriyle her yönden düşman saflarına saldırdılar.
- İran ordusunun komutanı Rüstem'in başı müslümanların mızraklarının ucunda havaya kalkınca, düşmanların kalplerinde korku ve heyecan uyandı. Öyle ki bir müslüman, İranlı bir askere yanına gelmesi için işaret ediyor ve o da çıkıp geliyordu ve onu öldürüyordu. Çoğunlukla düşmanı kendi silahıyla öldürüyordu.
- Ganimetler sayılamayacak kadar çoktu. Düşmanlardan 30 bin asker ölmüştü.

- Daha sonra Sa'd, Celula'ya yönelmiş ve burasını da fethetmişti (H 16). Celula'nın fethi bölgede büyük bir ihtida hareketini de peşinden getirmişti. Daha sonra İran İmparatorluk merkezi olan Medâin iki aylık bir kuşatmadan sonra düşmüş, büyük meblağlarda ganimet ele geçmiş ve Kisra III. Yezducerd buradan Hulvan'a kaçmıştı. Sa'd b. Ebi Vakkas, bir ordu göndererek sulh yoluyla burayı fethetmişti. Yezducerd ise İsfahan bölgesine kaçarak orada tutunmaya çalışmıştır.
- Sa'd, Medâin'e yerleşerek, fethedilen toprakların idarî yapısını oluşturmaya çalıştı. Medâin'in havası, askerlerin sıhhatini olumsuz yönde etkilediği için, Hz. Ömer'in onayı alınarak yerleşime ve ordunun askerî stratejisine uygun bir konumda olan Küfe, ordugâh şehir haline getirildi. Sa'd bölge valisi olarak Kûfe'de üç buçuk yıl kalmıştır. O, tekrar toparlanıp kaybettikleri yerleri geri almak için hazırlıklara girişen İranlıların hareketlerini takip ediyor ve gerekli askerî önlemleri almaya çalışıyordu.

- Ancak tam bu sıralarda Kûfe'de bir topluluk, Hz. Sa'd'ı ganimetleri adil dağıtmadığı ve gaza işlerinde gevşek davrandığı yolunda iddialarla Hz. Ömer’e şikayet etti. Ayrıca onun namaz kıldırış tarzını da beğenmiyorlardı. Hz. Ömer meseleyi inceletmiş; yapılan şikayetlerin asılsız olduğunu anlamış olmakla birlikte, maslahatı gözeterek onu geri çağırmıştı.

Şura Kurulunda Yer Alması:

- Hz. Ömer, kendisinden sonra halife seçimini gerçekleştirmek için altı kişilik bir şûra oluşturmuştu. Sa'd da bunlar arasındaydı.
- Hz. Ömer bu şûrâ heyetine: “Eğer halifelik işi Sa’d’a verilirse isabet olur. Yok verilmezse halife olacak zât Sa’d’dan yardım istemekten geri durmasın.” demiştir.
- Hz. Ömer'in vefatından sonra halife tayini için müzakereler başladığı zaman Sa'd, Abdurrahman b. Avf lehine adaylıktan çekildiğini açıklamıştır.
- Hz. Osman, halife seçildiği zaman; Hz. Ömer'in vasiyetine uyarak Sa'd'ı Küfe valiliğine tayin etti. Ancak, bu seferki Küfe valiliği de fazla sürmemiştir. O, hazineden borç olarak almış olduğu bir miktar parayı geri ödemekte zorluk çekince, hazine emini Abdullah İbn Mes'ud tarafından Halifeye şikayet edilmiş; bu şikayet üzerine Hz. Osman, onu

Küfe valiliğinden azletmişti. Bunun üzerine Sa'd, Medine yakınlarındaki Akik vadisinde bulunan çiftliğindeki evine yerleşmiş ve ziraatle uğraşmaya başlamıştır.

Hz. Osman Sonrası Dönemdeki Tutumu:

- Sa'd, Hz. Osman'ın şehid edilişiyle başlayan fitne ve ihtilaflardan tamamen uzak kalmaya gayret etmiştir. O, müslümanlar arasında kan dökülmesinden çok rahatsız oluyor ve taraflardan kendisine gelen teklifleri geri çeviriyordu. O, ümmetin üzerinde anlaştığı bir halife ortaya çıkıncaya kadar kendisine hiç bir şeyden bahsedilmemesini istemişti.
- Sa'd, gruplar arasında verilen mücadelelerde kimin haklı kimin haksız olduğunun açıklığa kavuşturulmasının mümkün olmadığını bildiği ve haksız yere bir müslümanın kanını akıtmaktan çekindiği için böyle davranıyordu. O, kendisine gelenlere şöyle diyordu: "Bana, iki gözü, dili ve iki dudağı olan ve şu kâfirdir, şu mü'mindir diyen bir kılıç getirilinceye kadar asla kimseyle savaşmam"

- Sa'd, güçlü bir kişiliğe ve siyasî desteğe sahip olduğu halde, riyaset çekişmelerinin içine girmekten ömrünün son günlerine kadar kaçınmıştır. Oğlu Ömer ve kardeşinin oğlu Haşim gidip ona; "Yüz bin kılıç sahibi var ki, hepsi seni hilafet için en liyakatli adam tanıyor" dediklerinde onun buna verdiği cevap şu olmuştu:
- "Bu sizin yüz bin kılıcınızdan daha kuvvetli tek bir kılıç, mü'mine çekilince onu kesmeyen, kâfire karşı sıyrılınca onu kesen kılıçtır"

Ölüm Döşeğinde Oğluna Nasihati:

- “Ey oğul, sana benden daha iyi öğüt vereni bulamazsın. Namaz kılmak istediğinde güzelce abdest al ve o son namazınmış da, başka namaz kılamayacakmışsın gibi namaz kıl. Tamahkarlıktan kaçın, çünkü o peşin fakirliktir. Kanaatkar olmaya bak, çünkü o zenginliktir. İş ve sözlerinde dikkatli ol. Sonradan özür dilemek zorunda kalacağın her şeyden kaçın. Hayırlı olduğuna inandığın işi yap.”
- Sa'd, vefat edeceğini anladığı zaman eski yün cübbesîni getirtip şöyle demiştir :
- Benî bununla kefenleyiniz. Çünkü ben Bedir'de müşriklerle bu cübbeyle karşılaştım... Allah Te'âlâ ile de bununla karşılaşmak istiyorum...»
- Sa'd, Hicrî 55 yılında ikâmet etmekte olduğu Medine'ye on mil kadar uzaklıkta olan Akik vadisinde vefat etmiştir.

- Sa'd'ın cenazesi evinden alınarak Medine'ye getirilmiş ve Mescid-i Nebi de kılınan namazdan sonra, Bâkî mezarlığına defnedilmiştir.
- Cenaze namazını Emevilerin Medine valisi Mervan b. Hakem kıldırmıştır. Rasûlullah'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdi.
- İbnül Esir'in, Sa'd'ın oğlu Âmir'den nakledilen rivayete göre Sa'd Muhacirlerden en son vefat eden kimsedir.

Peygamber Sevgisi

- Sa’d bin Ebî Vakkâs, Vedâ haccından sonra, Mekke’de hastalandı. Kendisini ziyârete gelen Peygamber efendimize dedi ki:
- - Yâ Rasûlallah, siz Medine'ye döneceksiniz. Ben burada ölürsem, dostlarımdan ayrı kalacağım.
- Peygamber efendimiz, Medîne’ye beraber döneceklerini işaret ederek buyurdu ki:
- - *Hayır, sen bizden geri kalmazsın! Umarım, sen uzun zaman yaşayacaksın. Öyle ki, senden birtakım kavimler faydalanacak, birtakımı da mahrum kalacaktır.*
- Peygamber efendimiz sonra da şöyle duâ ettiler:
- - *Yâ Rabbî, Ashabımın Mekke’den Medine'ye dönüşünü tamamla!*
- Bunun üzerine, Hz. Sa’d şifâ bulup, Medîne’ye döndü.

Rasulullah’a Bağlılığı:

- Sa'd, Rasulullah'ı korumak ve ona gelebilecek zararları engellemek için sürekli gayret içerisinde bulunmaktaydı. Hz. Aişe şöyle anlatmaktadır:
- "Rasulullah Medine'ye gelişinde bir gece uyuyamadı ve; "Keşke ashabımdan Salih bir zat bu gece beni korusa« dedi. Biz bu durumda iken dışarıdan bir silah hışırtısı duyduk. Rasulullah; "Kim o?" dedi. Gelen zat; "Sa'd b. Ebi Vakkas'ım" karşılığını verdi. Rasulullah, ona; "Neden buraya geldin?" diye sorduğunda Sa'd, şöyle cevap verdi: "İçime Rasulullah hakkında bir korku düştü de onu korumak için geldim". Bunun üzerine Rasulullah ona dua etti ve sonra da uyudu"

Fazileti

- Sa'd, hakkında âyet nazil olan sahabilerden biri olma şerefine de sahiptir. O, "Benim hakkımda dört âyet nazil olmuştur" demiştir.[4]
- Bu âyetlerden bir tanesi, Mekkeli müşriklerin Rasûlüllah'dan yanındaki, ona iman etmiş güçsüz kimseleri kovmasını istemeleri üzerine nazil olan, En'am 6/52 ayetidir.
- وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

---

[4] Müslim.

- ***Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup ta zalimlerden olasın!***
- Diğer âyetler şunlardır: el-Enfal, 8/1; Lokman, 31/15; el-Maide, 5/9).

İlmi Kişiliği

- Sa'd'dan çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. O hadis rivayeti konusunda çok itimat edilenlerden birisidir. Rasulullah'a atfedilen hadisler hakkında çok titiz ve hassas davranan Hz. Ömer'in oğluna söylediği; "Oğlum, Sa'd, Rasulullah'tan bir rivayette bulundu mu, artık o meseleyi bir başkasına sorma" sözü onun bu konudaki güvenilirliğini açıkça ortaya koymaktadır.